

Lékařská mykologie

Iva Kocmanová

Úvod

1. **Mykologie** – nauka o houbách (řec. *mykes*, lat. *fungi*)
2. Houby jsou organismy **eukaryotní** (pravé jádro, mitochondrie..), jednobuněčné i vícebuněčné, heterotrofní
3. **Základní dělení:**
  - houby mikroskopické (mikromycety)
  - houby makroskopické (těmi se zabývat nebudeme)

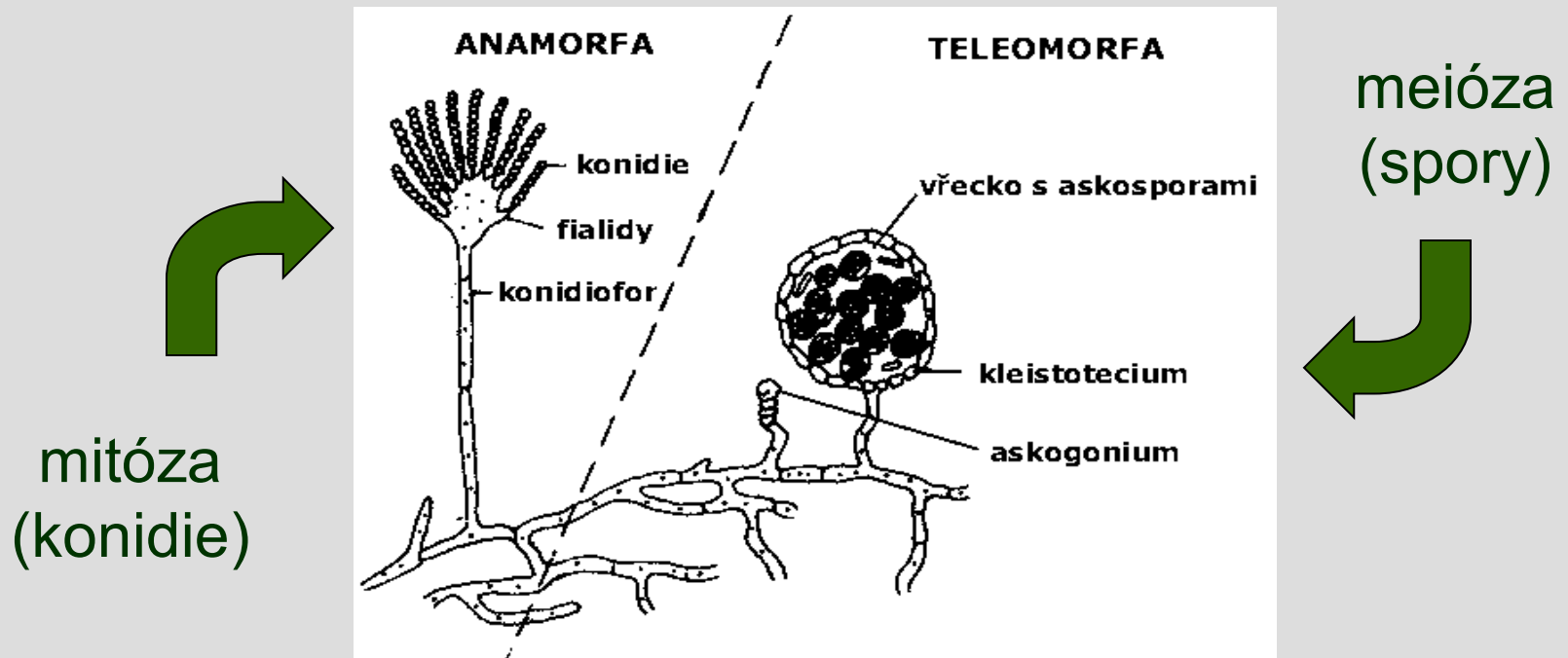
Osnova

1. Rozmnožování hub, názvosloví
2. Patogeneze nemocí způsobených houbami (mykózy)
3. Léčba mykóz - antimykotika
4. Vyšetřovací metody v mykologii
(mikroskopie, kultivace, sérologie a molekulárně biologické metody)
5. Nejčastější mykózy
(kandidóza, aspergilóza, kryptokokóza, fusarióza, zygomycóza, dermatomykóza.....)

1. Rozmnožování hub

pohlavní stadium (teleomorfa) a nepohlavní stadium (anamorfa)

anamorfa + teleomorfa = holomorfa

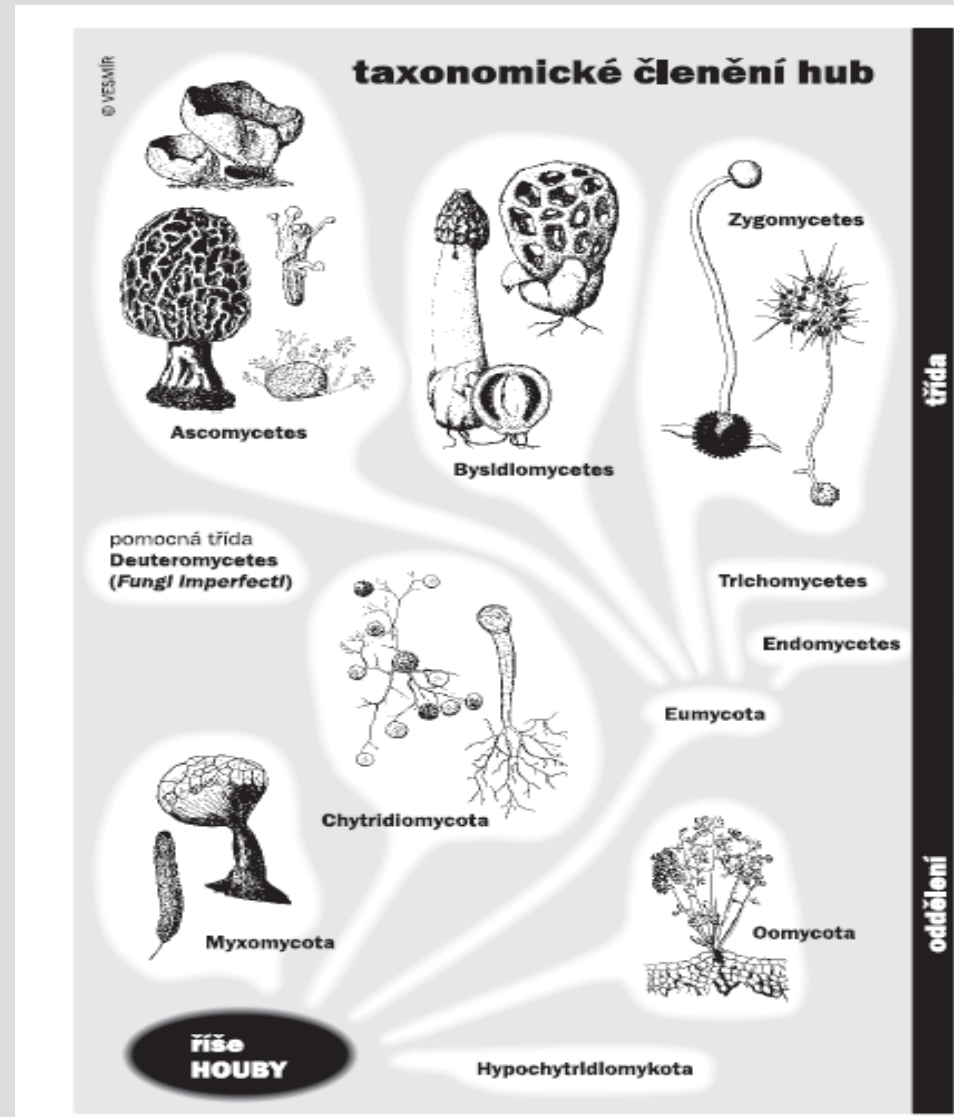
1. Názvosloví hub

Systematika hub je velmi složitá a stále ve vývoji (rozvoj genetických metod, anamorfa x telemorfa)

V současné době existují 2 přístupy:

Margulisová (houby s.l. do dvou říší)

Cavalier-Smith (houby s.l. do tří říší)

1. Názvosloví hub

- většina medicínsky významných hub se vyskytuje jako **anamorfy** (nepohlavní stadia)
- pokud je **teleomorfa** (pohlavní stadium) známá, mělo by mít její pojmenování přednost – což se ovšem v klinické praxi obvykle neděje

teleomorfa	anamorfa
<i>Eurotium, Emericella, Petromyces, Neosartoria</i>	<i>Aspergillus</i>
<i>Eupenicillium, Talaromyces</i>	<i>Penicillium</i>
<i>Pseudoallescheria boydii</i>	<i>Scedosporium apiospermum</i>
<i>Issatchenkia orientalis</i>	<i>Candida krusei</i>

1. Názvosloví hub

ALE –

názory vědců se stále mění.....

V současné době se ustupuje od dělení na telemorfy a anamorfy a s tím se zase mění názvosloví – např:

~~teleomorfa~~	~~anamorfa~~
<i>Eurotium, Emericella, Petromyces, Neosartoria</i>	<i>Aspergillus</i>
<i>Eupenicillium, Talaromyces</i>	<i>Penicillium</i>

aktivita „One Fungus = one name“

1. Názvosloví hub v klinické praxi....

A) Kvasinky a jim podobné

- mikroskopicky kulaté nebo protáhlé buňky, 3-6 x 3-15 μm
- nepohlavní rozmnožování pučením a dělením
- na pevných půdách kolonie podobné bakteriálním

rody *Candida*, *Trichosporon*, *Cryptococcus* etc.

B) Vlákňité houby (plísně)

- složeny ze soustavy hyf (mycelium) jednobuněčné/mnohobuněčné
- nepohlavní rozmnožování rozrůstáním hyf, nebo vegetativní „spory“
- na pevných půdách vláknité povlaky

(hyalinní mikromycety – *Aspergillus*, *Fusarium*..., zygomycety - *Rhizopus*, *Mucor*.., pigm. mikromycety – *Scedosporium*, *Alternaria*.., dermatofyta – *Trichophyton*, *Microsporum*..)

1. Názvosloví hub v klinické praxi....

C) Dimorfní houby

- růst ve dvou formách (kvasinkové a vláknité) v závislosti na teplotě
- importované (endemické) mykózy (Severní i Jižní Amerika, Dálný Východ)

rody *Histoplasma*, *Blastomyces*..

D) Ostatní

- přeřazeny z parazitů díky studiu genomu
- nekultivovatelné (nebo obtížně)

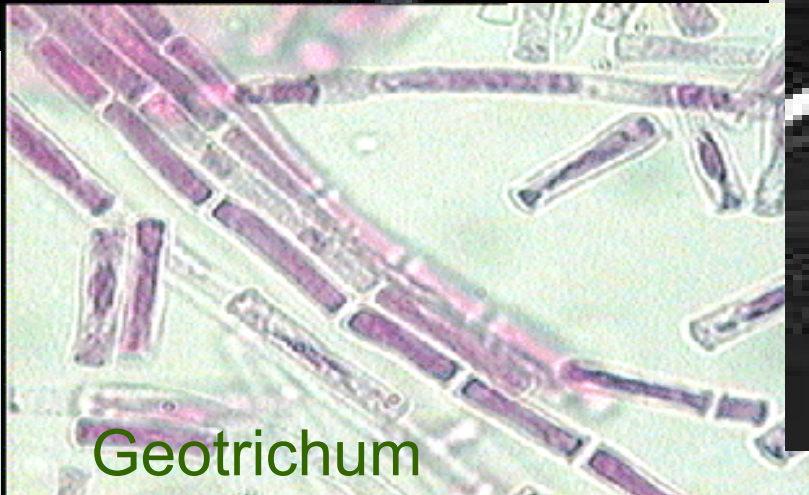
Pneumocystis jiroveci, *Microsporidium* spp...

1. Houby - zástupci

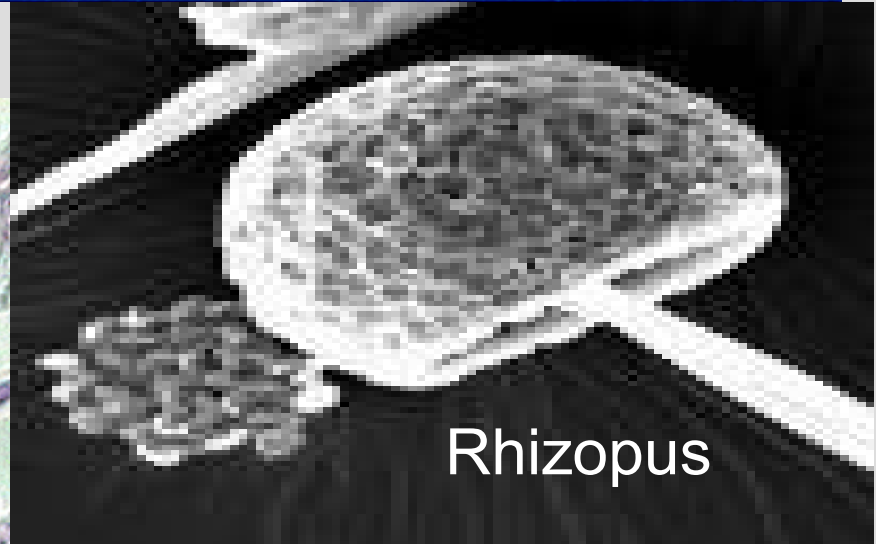
Candida

Fusarium

Geotrichum

Rhizopus

1. Houby - zástupci

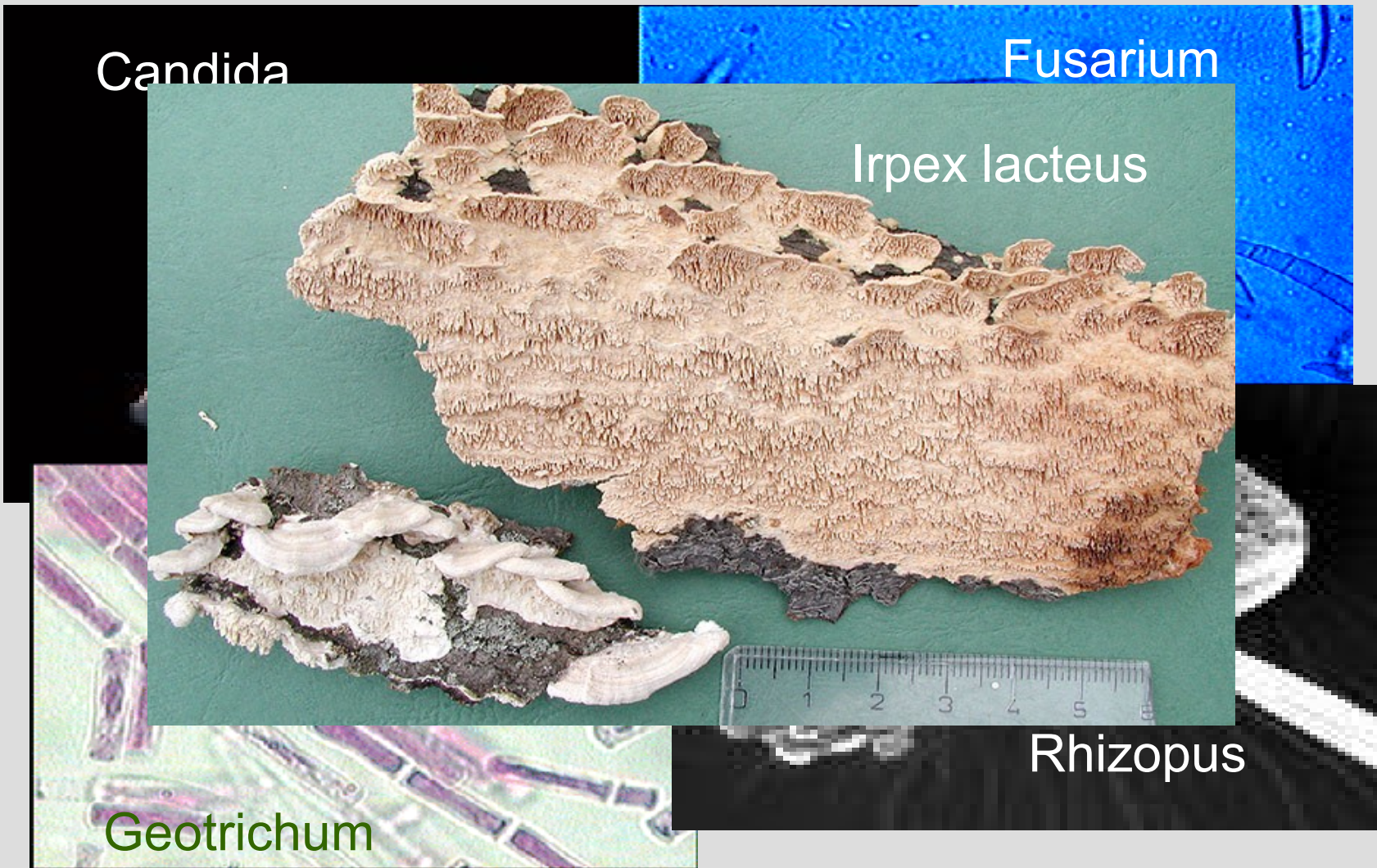
Candida

Fusarium

Irpex lacteus

Rhizopus

Geotrichum

2. Patogeneze mykóz

Houby až na výjimky (dermatofyta, endemické mykózy) nejsou primárně patogenní (mohou kolonizovat kůži i GIT...), ale jsou **oportunními patogeny**

což znamená, že ke vzniku onemocnění (invazivního/neinvazivního) napomáhá přítomnost nějaké predispozice hostitele -

tedy **tzv.rizikové faktory**

(onkologická onemocnění a jejich léčba, léčba kortikoidy, diabetes, pobyt na JIP, nezralí novorozenci – ale i léčba antibiotiky, vlhká zapářka apod)

Pro vznik život ohrožujících - **invazivních infekcí** - je největším rizikem **neutropenie** (obrana organismu proti houbám závisí nejvíce na buněčné imunitě)

2. Mykózy - rozdělení

Celkové infekce (invazivní)

sepsy (nejč.kandidové), pneumonie (nejč.aspergilové), diseminované mykózy

Lokální infekce (povrchové a slizniční) infekce kůže, kožních adnex a sliznic (dermatomykózy a kandidózy)

Mykotoxikózy

obvykle alimentární otravy způsobené toxiny hub (*Claviceps purpurea*, *Aspergillus*..), které kontaminují potravu (ergotismus-námel, aflatoxiny..)

Alergická onemocnění

přecitlivělost na části hub (konidie, části hyf..)

3. Antimykotika (léčba mykóz)

Dle použití

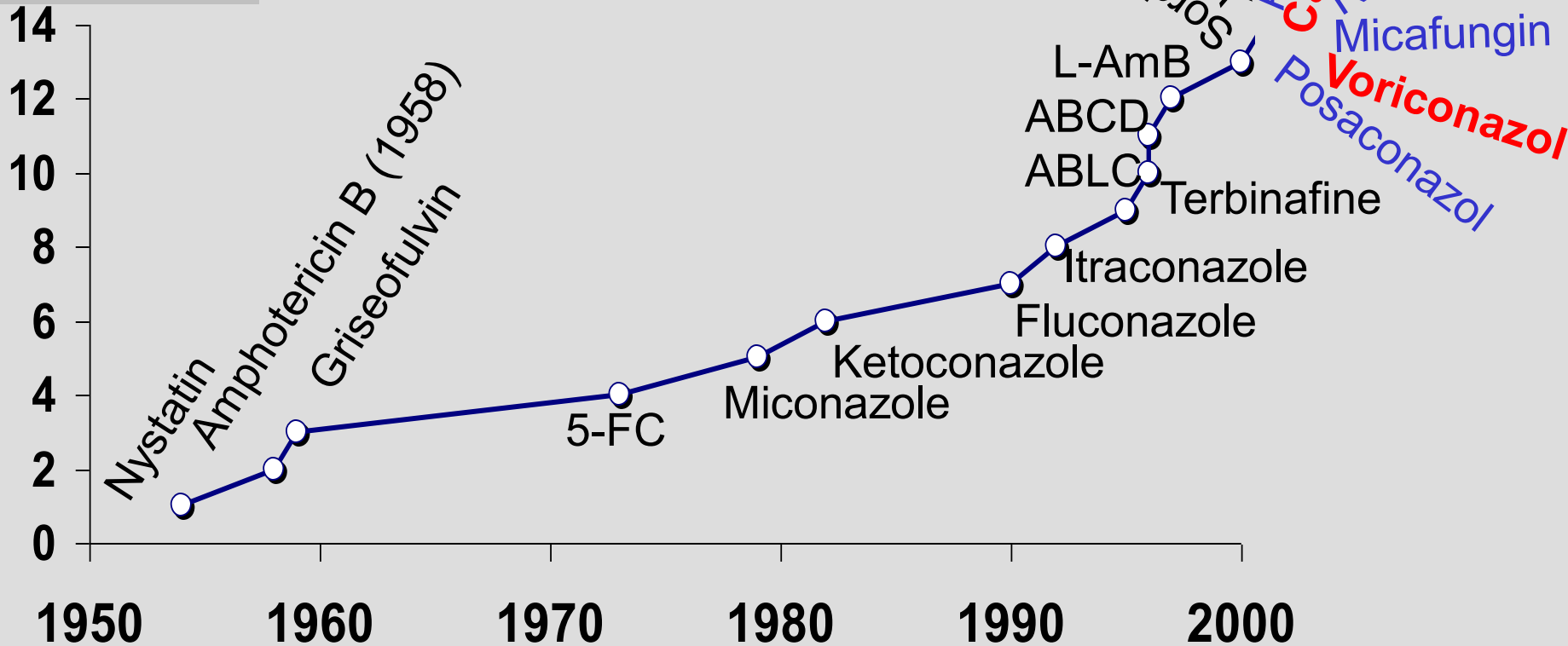
- lokální
- celková

Dle struktury molekuly

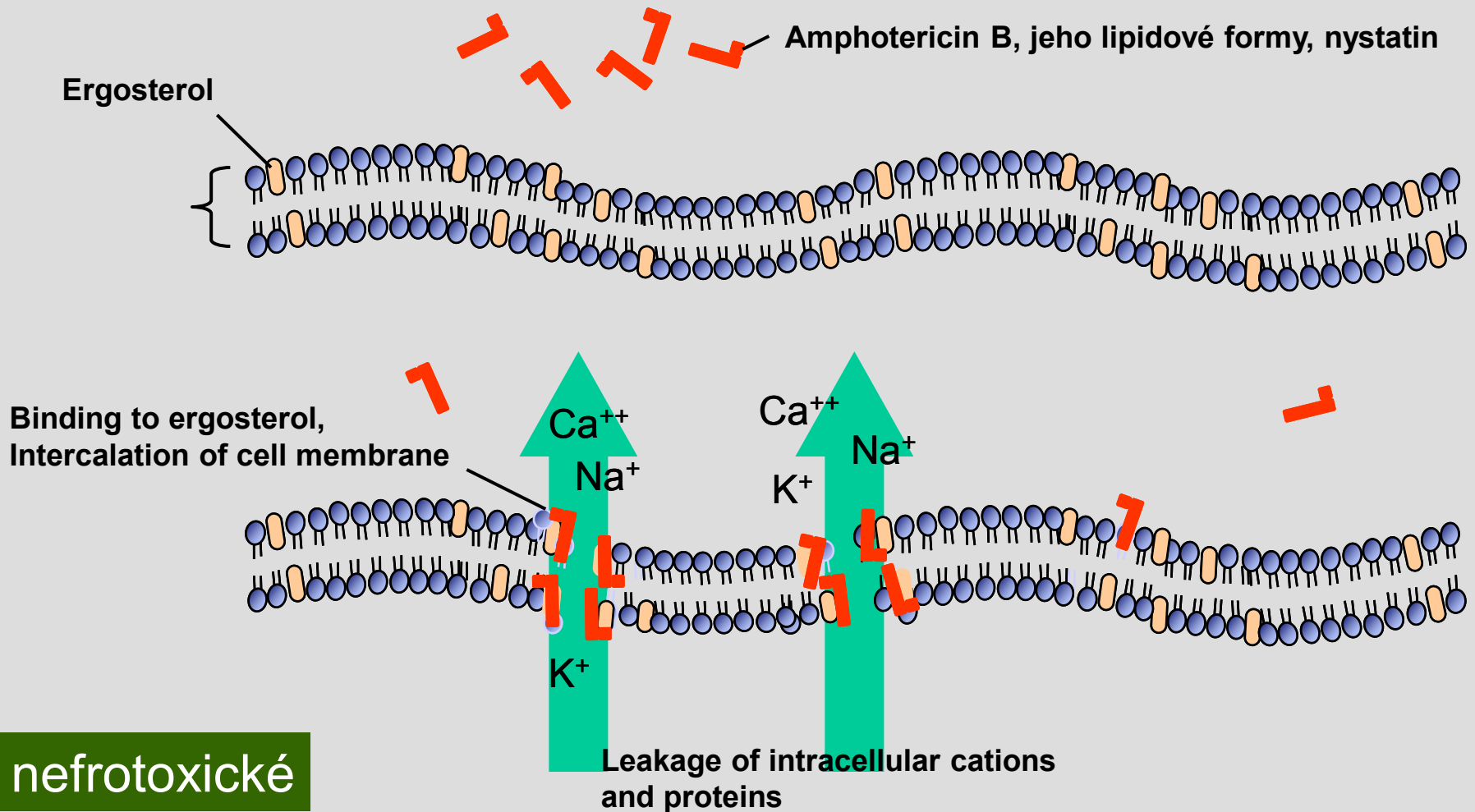
- alyeny (amfotericin a jeho lipidové formy, nystatin)
- azoly (flukonazol, itrakonazol, vorikonazol, clotrimazol..)
- echinokandiny (caspofungin, micafungin, anidulafungin)
- antimetaboly (flucytosin)
- alylaminy (terbinafin)
- ostatní (k.undecylová, ciclopiroxolamin)

Medical Mycology: The Last 50 Years

of drugs

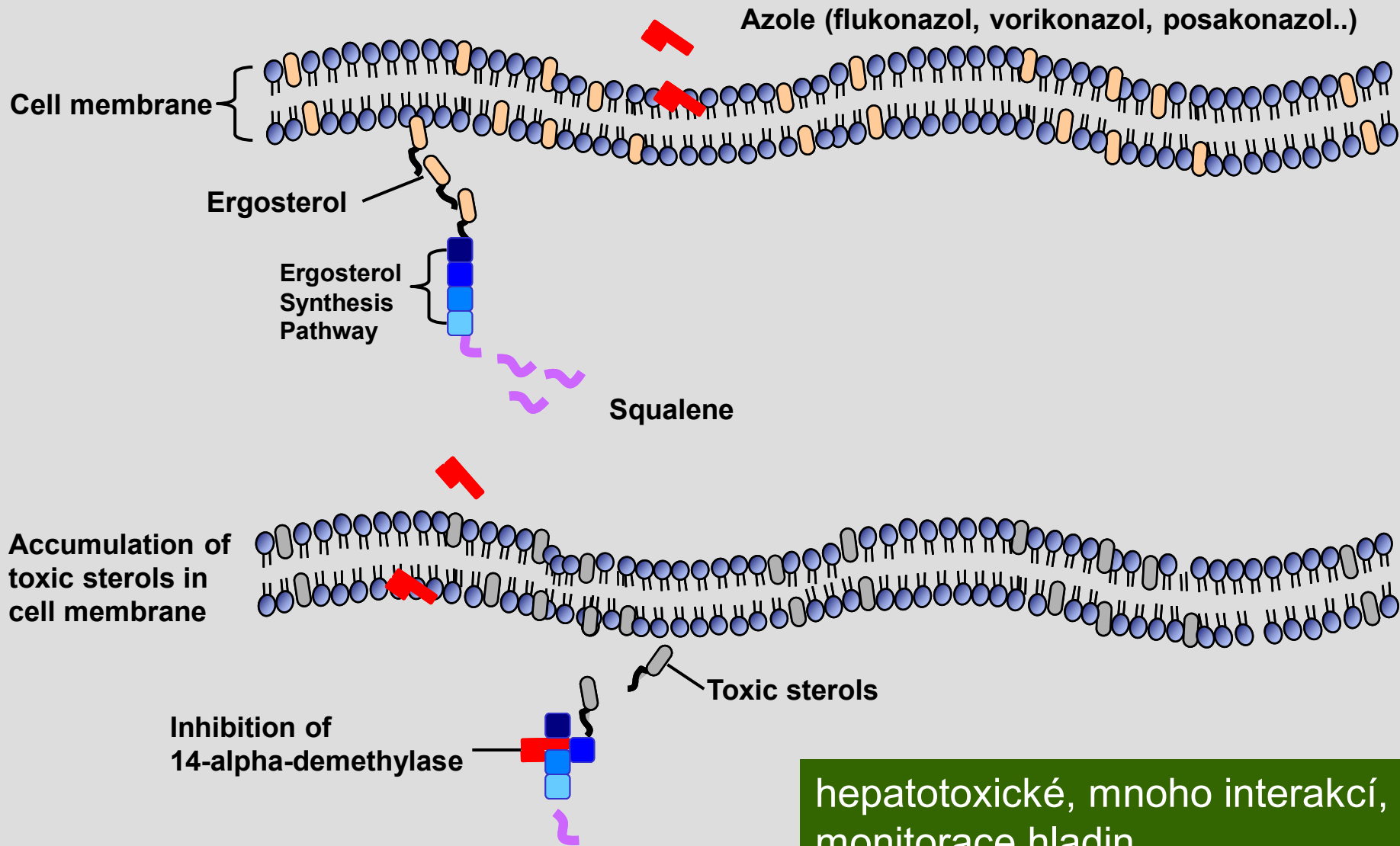

3. Alyeny – změna permeability buněčné membrány (vazba na ergosterol)

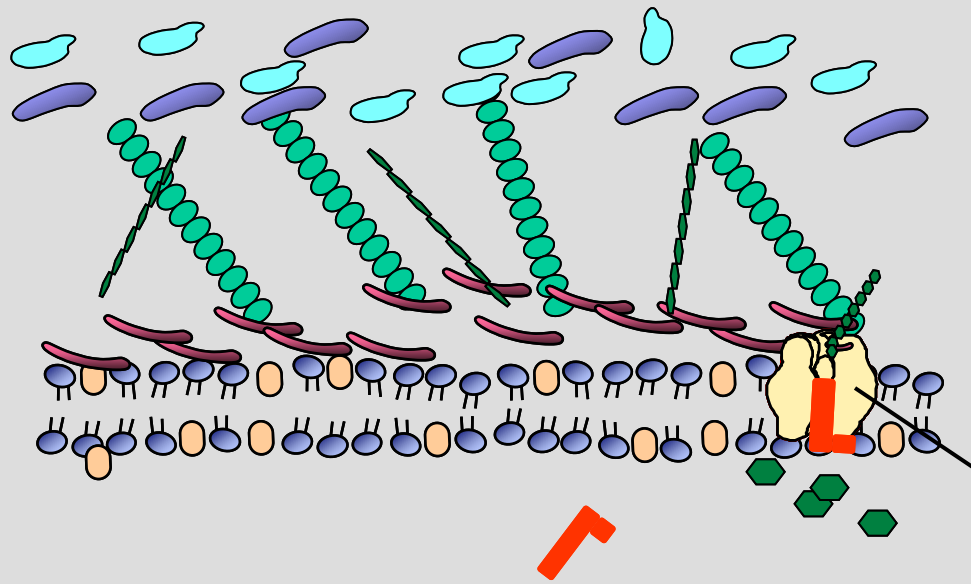
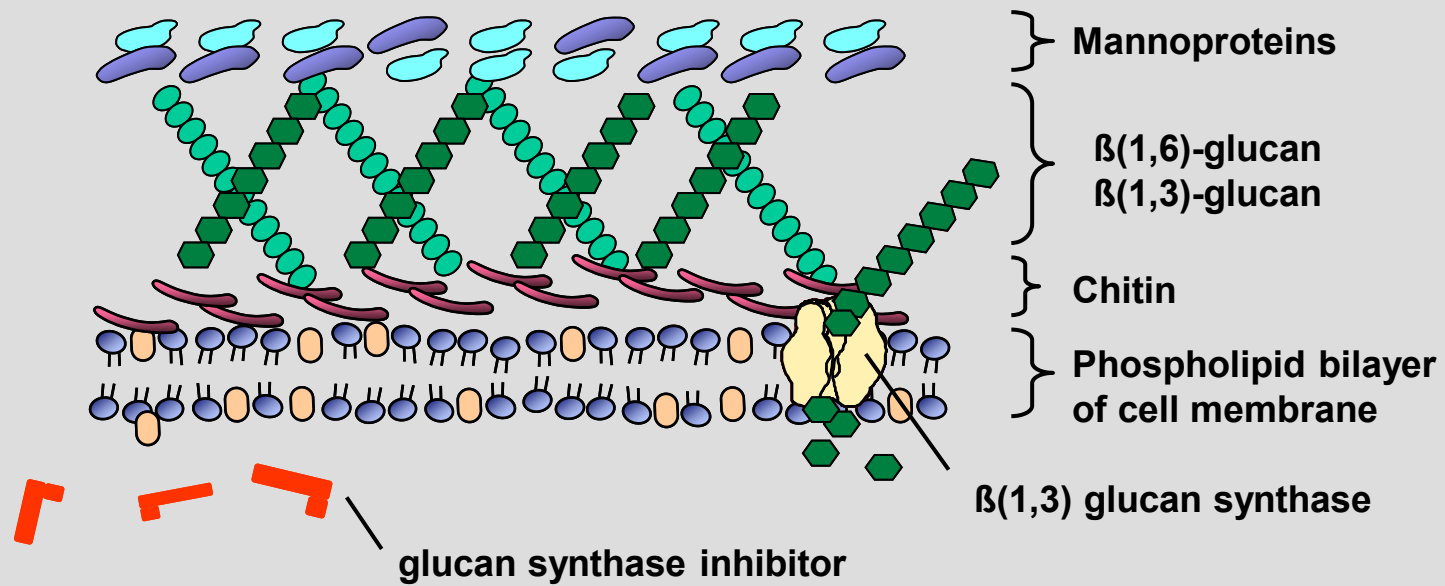

3. Azoly – inhibice syntézy ergosterolu (cytochrom P450)

hepatotoxické, mnoho interakcí, monitorace hladin

3. Echinokandiny – inhibice syntézy glukanu

takřka bez
neřadoucích
účinků, drahé

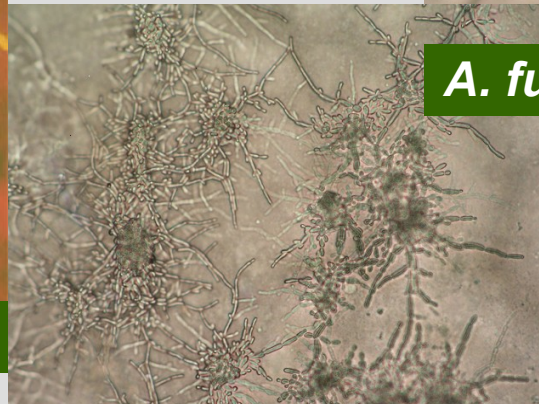
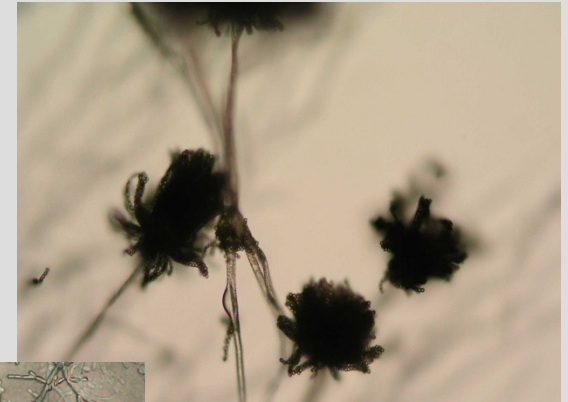
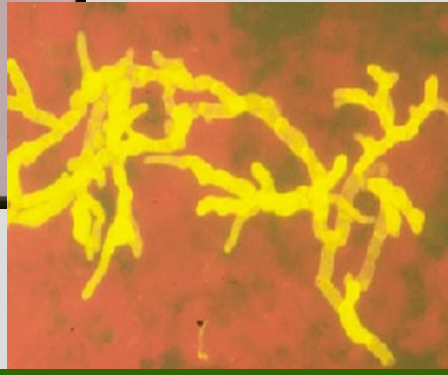
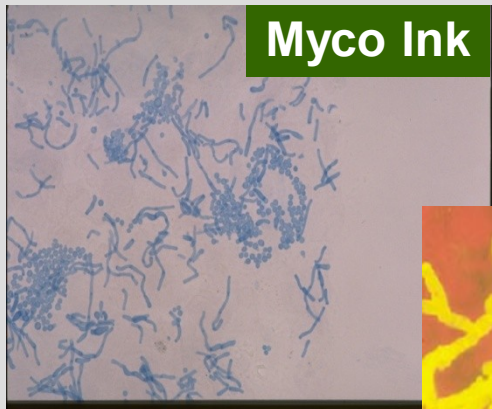
4. Vyšetřovací metody v klinické mykologii

1. Mikroskopické metody
2. Kultivační metody
3. Sérologie
(stanovení antigenu, protilátky)
4. Molekulárně-biologické metody (nestandardní)

4. Mikroskopické metody

A) nativní preparát

- často v KOH, lze dobarvit buď nespecificky (Lugol), nebo specificky (MycoInk, Rylux – vážou se na chitin)
- kultury

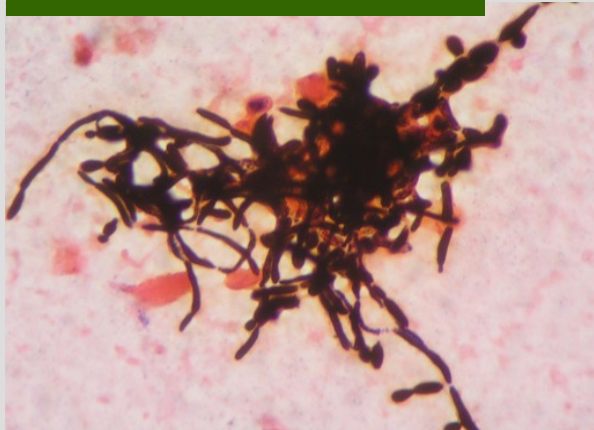

4. Mikroskopické metody

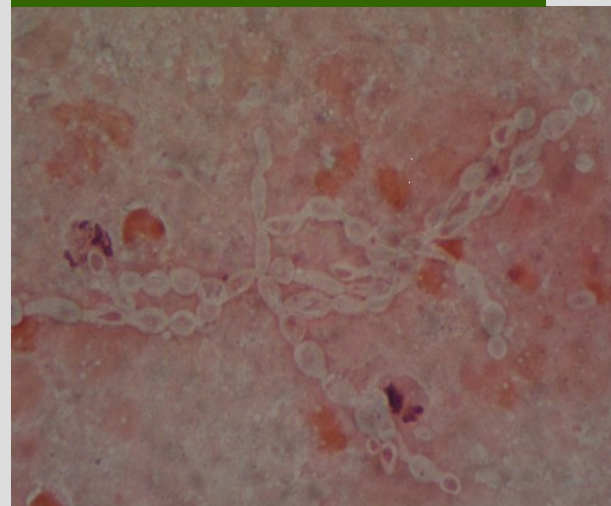
B) fixovaný preparát

- obecná barvení (Gram)
- speciální barvení (imunofluorescence, Grocott, Gram-Weigert ...)

Kandidémie - Gram

Punktát z jater - Gram

4. Mikroskopie – shrnutí

Výhody:

- rychlost (minuty)
- relativně nízká cena vyšetření
- specificita,

riziko kontaminace není velké, ale může být pozitivní i v případech, kdy houba již není životaschopná (př.dermatomykóza)

Nevýhody:

- malá senzitivita, pozitivní obvykle až pozdějších stádiích onemocnění
- v materiálu lze většinou jen orientačně zařadit patogena do rodu nebo skupiny (septované x neseptované)

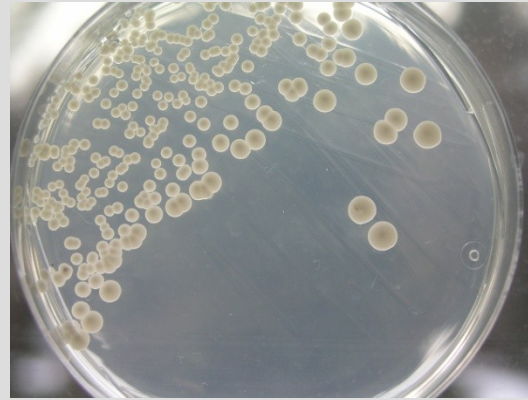
4. Kultivační metody

Kultivační média

- pevná
- tekutá

Kultivační teplota

37+/-1°C, 30+/-1°C, 25+/-1°C

nejběžnější médium pro mykologii:

Sabouraudův agar s glukózou s antibiotiky
(pro zabránění růstu „rychlejších“ bakterií)

další speciální média:

chromogenní agar (dourčení kvasinek)

rýžový agar (dourčení kvasinek)

RPMI 1640, MH s glukózou a metylenovou modří (testování citlivosti)

Czapek Dox (dourčení aspergilů)

atd.

4. Kultivační metody

zařazení kultivátů do rodu a druhu

- makro a mikromorfologie

(vzhled kolonií, tvorba mycélií a pseudomycélií na rýžovém nebo bramborovém agaru, tvar buněk v mikroskopickém preparátu..)

- biochemické vlastnosti

(utilizace a kvašení cukrů, event. dalších látek, komerční „chromagary“)

- sekvenace (PCR), proteomika (MALDI-TOF)

4. Testování citlivosti hub k antimykotikům

- Stále není zcela prokázáný vztah mezi výsledky in vitro a in vivo

houby rostou pomaleji než bakterie (difuze ATM v agaru x růst mikroorganismu)
stavba buňky (eukaryota) a složení (chitin)

- Existují standardní metodiky – CLSI, EUCAST

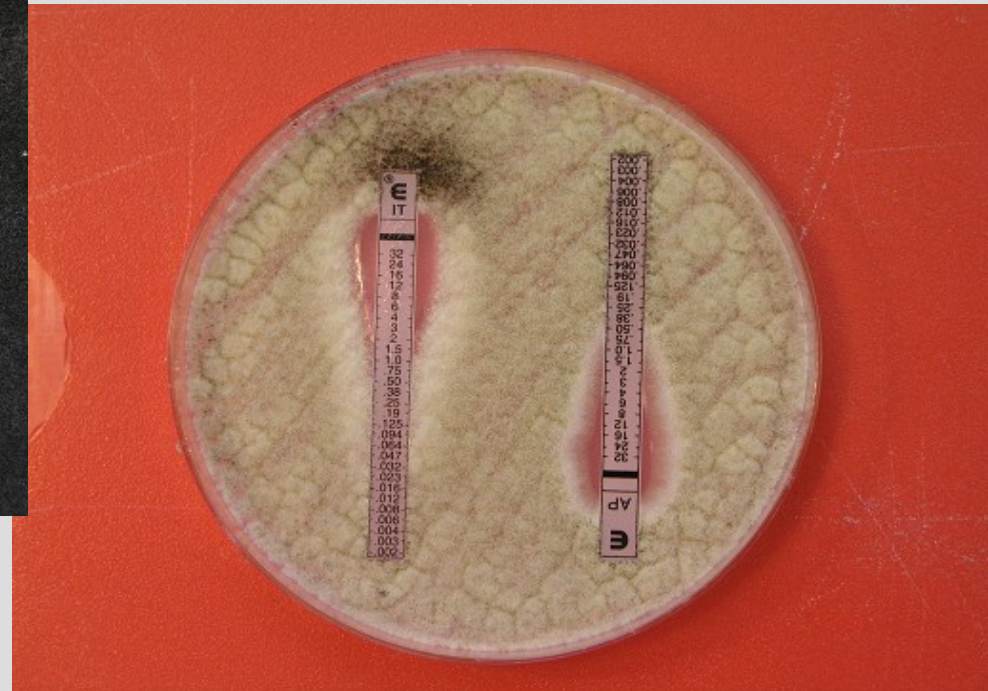
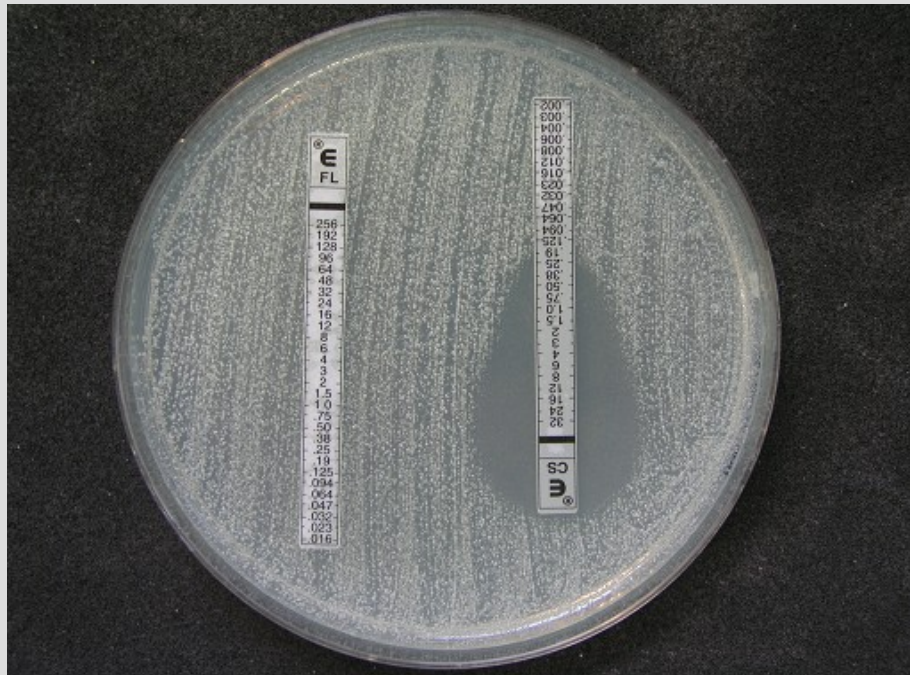
(M27-A pro kvasinky, M37-A pro vláknité houby, M44-A, E7.1)

pracné, drahé a v rutinně nepoužívané (krom DDT, která je ale použitelná jenom pro některá ATM)

- V rutinní praxi lze využít pomocné metodiky s různou shodou se standardními

(E-TEST, Sensititre, NeoSensitabs...)

4. Příklad: metodika ETEST (vysoká shoda se standardem)

Princip: stanovení MIC (minimální inhibiční koncentrace) pomocí plastického proužku s gradientem antimykotika

4. Kultivace – shrnutí

Výhody:

- umožní zařadit patogena do rodu i druhu (epidemiologie)
- otestovat citlivost na antimykotika
- specifická (z primárně sterilních materiálů)

Nevýhody:

- málo senzitivní (ale víc než mikroskopie)
- časově náročnější (dny až týdny)
- riziko kontaminací (pomnožení)
- u nesterilních materiálů obtížná interpretace – rozhodnutí o kolonizaci nebo infekci (moč, sputum etc.)

4. Sérologie (dg invazivních mykóz)

➤ antigeny buněčné stěny hub (v našich podmínkách)

invazivní **aspergilóza**

galaktomannan

invazivní **kandidóza**

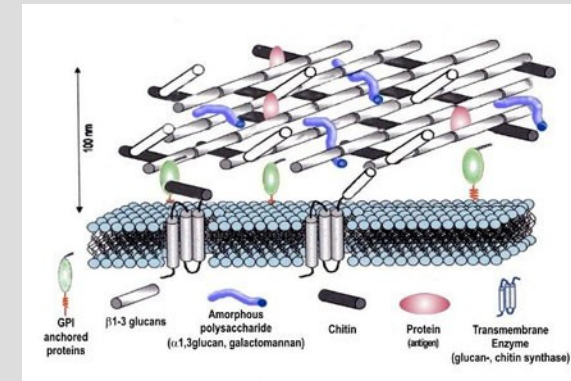
mannan

invazivní **kryptokokóza**

glukuronoxylomannan

invazivní **mykóza**

glukan

➤ protilátky

invazivní **kandidóza**

antimannan

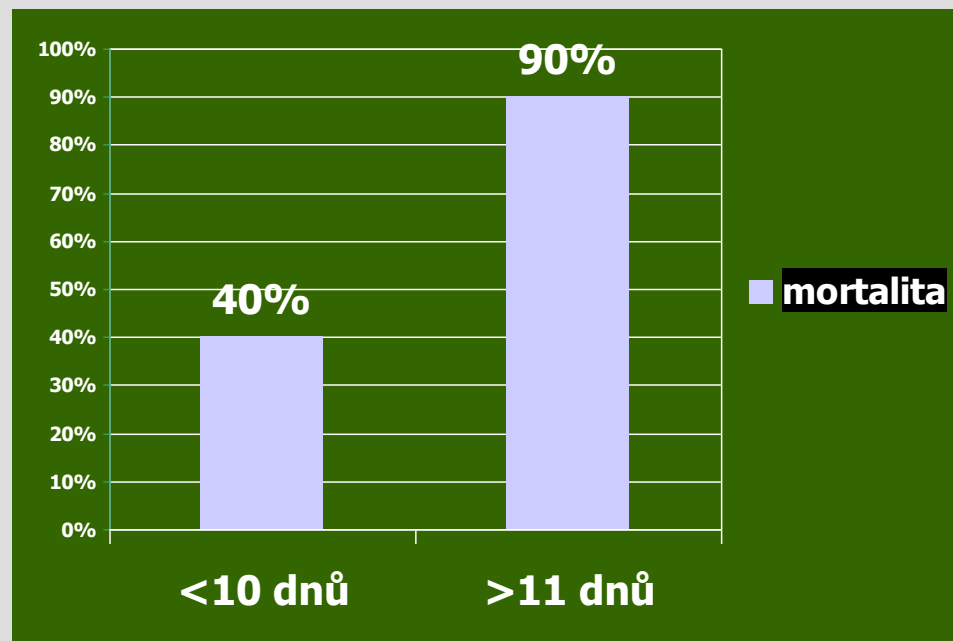
Pro dg invazivních mykóz není stanovení protilátek obvykle přínosné (velká promořenost obyvatelstva)

Výjimka – endemické mykózy (histoplazmóza, kokcidioidomykóza apod.)

4. Sérologie (dg invazivních mykóz)

pro prognózu pacienta s invazivní mykózou je zásadní časné zahájení léčby → velký důraz je kladen na **časnou diagnostiku** (tj. serologické a molekulárně-biologické metody)

mortalita IA & čas
zahájení léčby

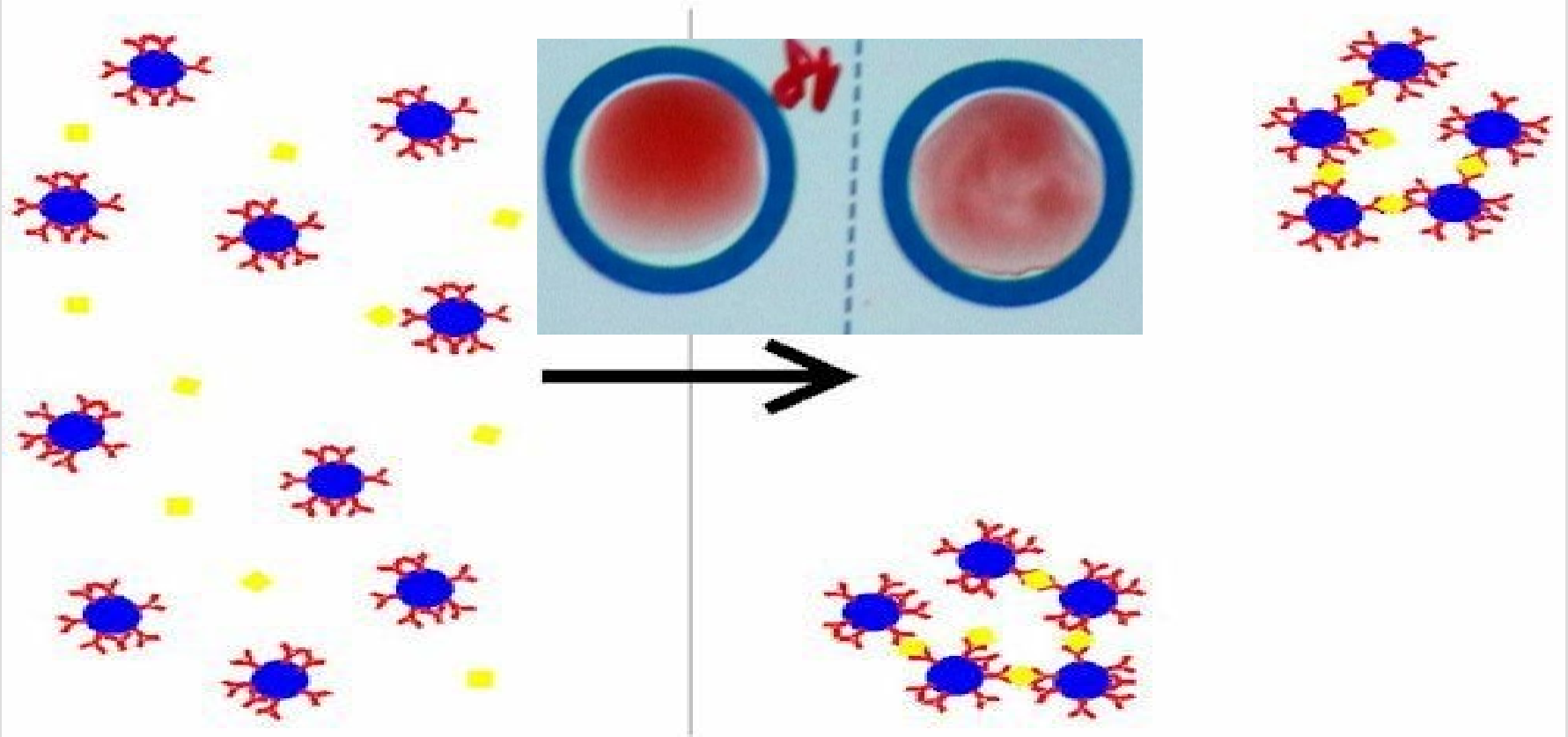

4. Používané metody

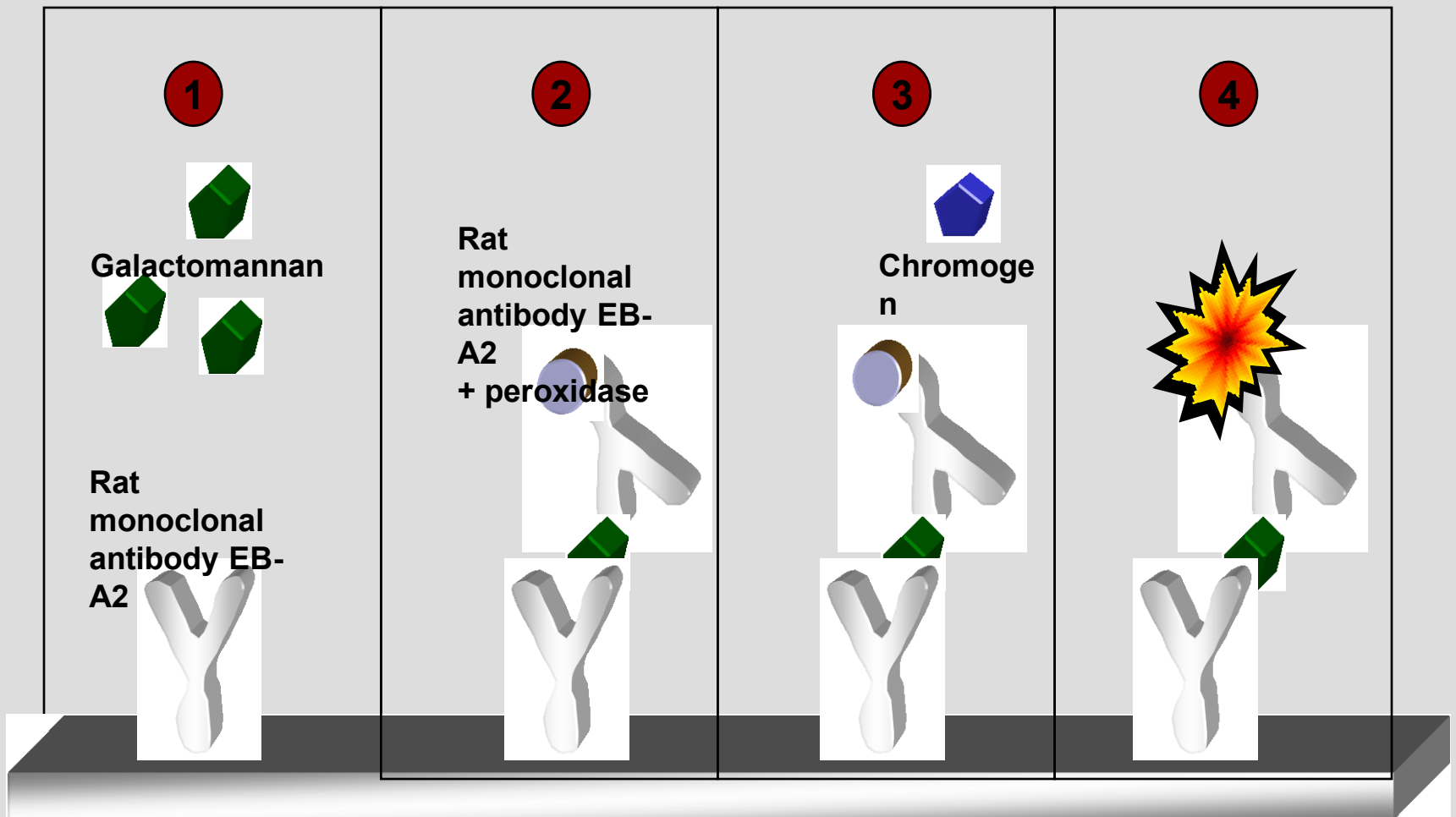
- **Latexová aglutinace**
(kryptokokóza, histoplazmóza....)
- **ELISA** (enzyme linked immunosorbent assay)
(kandidóza, aspergilóza.....)
- **G-test** (limulus test)
(panfungální – vše kromě kryptokoků a zygomycet)
- **Komplement-fixační reakce, hemaglutinace, imunodifuze v gelu..**
(protilátky mají význam u alergických stavů a endemických mykóz....)

4. Latexová aglutinace - princip

v přítomnosti antigenu
vznik okem viditelného aglutinátu

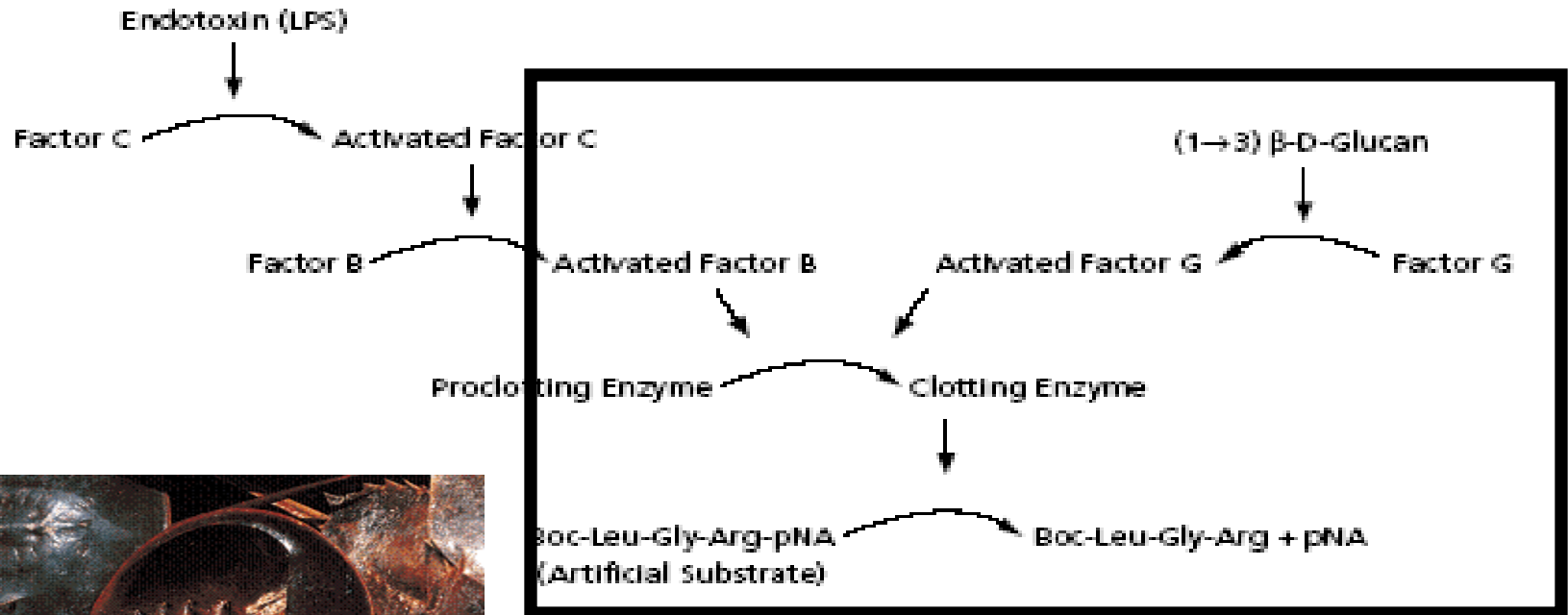
4. Sendvičová ELISA – princip

4. G-test - princip

Figure 1
Limulus Amebocyte Lysate Pathway

Limulus polyphemus (S.Amerika)
Tachypleus tridentatus (JV Asie)

4. Nekultivační (sérologické) metody shrnutí

Výhody:

- rychlé (časná diagnóza)
- senzitivní
- specifické
- možnost monitorovat léčebnou odpověď (v případě antigenů)
- vysoká negativní prediktivní hodnota!
(tj. negativní výsledek s vysokou pravděpodobností znamená nepřítomnost choroby)

Nevýhody:

- falešné positivity
- nejednoznačná interpretace (u protilátek)
- cena (G-test)

4. Molekulárně biologická diagnostika - výhody

- **velmi citlivá** – může detekovat jen několik kopií genu v reakci a dokonce méně než jeden genom.
- lze využít jak konzervované, tak variabilní úseky genomu a tak navrhnout assay panfungální nebo specifickou pro určité rody nebo druhy.
- kvantifikací lze odlišit kolonizaci od aktivní infekce.
- při použití multiplex PCR lze detekovat více druhů v jedné PCR reakci.
- výsledek je znám během **několika málo hodin**.

4. Molekulárně-biologická diagnostika - nevýhody

Falešné negativy z důvodu:

- málo účinné metodě izolace DNA
- velkému nadbytku humánní DNA ve vzorku (kompetice)

Falešné pozitivy z důvodu:

- kontaminace
(při odběru, izolaci DNA, přípravě PCR reakce)
- nízké specifitě
(zkřížené reakce s jinými příbuznými druhy nebo dokonce lidskou DNA)

5. Nejčastější mykózy

Kandidózy

Aspergilózy

Zygomykózy

Fusariózy

Kryptokokózy

Pneumocystózy

Dermatomykózy

Vzácné houbové infekce

invazivní

neinvazivní

5. Epidemiologie invazivních mykotických infekcí

zastoupení houbových patogenů je různé u různých skupin pacientů.....

(např. u onkologicky nemocných se zvyšuje podíl infekcí způsobených vláknitými houbami)

Table 6. Distribution of invasive fungal pathogens based on the clinical service or underlying condition of the patient.^{a,b}

Pathogen group	% Infections by clinical service (N)								
	GMED (3,640)	HEME (1,010)	SCT (377)	HIV (263)	NICU (54)	SOT (886)	ST (863)	SURG (1,906)	Total (6,031)
<i>Candida</i> spp.	81.7	42.6	31.6	32.7	96.3	57.2	89.2	91.2	75.0
<i>Cryptococcus</i> spp.	4.0	2.1	0.0	48.7	0.0	6.4	1.6	1.0	4.5
Other yeasts ^c	1.2	3.3	2.7	3.4	0.0	1.0	1.2	0.8	1.4
<i>Aspergillus</i> spp.	8.3	33.8	50.7	4.9	1.9	26.0	4.9	3.4	12.3
Zygomycetes	1.1	5.2	6.4	1.1	1.9	1.7	0.0	0.6	1.4
Other mould ^d	1.6	7.6	6.4	1.5	0.0	4.7	1.3	1.5	2.7
Endemic fungi	1.9	1.2	0.5	7.6	0.0	2.6	0.8	0.7	1.6

^aData compiled from Horn et al. (2007); Horn et al. (2009); Neofytos et al. (2009 a,b).

^bGMED, general medicine; HEME, hematologic malignancy; SCT, stem cell transplant; HIV, human immunodeficiency virus/acquired immunodeficiency syndrome (AIDS); NICU, neonatal intensive care unit; SOT, solid organ transplant; ST, solid tumor; SURG, surgical (nontransplant).

^cOther yeasts include 6 cases of *Malassezia* spp., 26 *Pneumocystis*, 12 *Rhodotorula*, 21 *Saccharomyces*, and 6 *Trichosporon*.

^dOther moulds include 2 cases of *Acremonium*, 9 *Alternaria*, 3 *Bipolaris*, 53 *Fusarium*, 10 *Paecilomyces*, 13 *Scedosporium apiospermum*, 6 *S. prolificans*, and 1 *Sporothrix*.

5. Epidemiologie neinvazivních mykotických infekcí

1. mykózy **kůže a nehtů nohou** (dermatomykózy)

- vůbec nejčastější mykotické onemocnění
- dokonce čtvrté nejčastější onemocnění obecně (po zubních kazech, vysokém tlaku a migréně)

2. **vulvovaginální kandidózy** (slizniční kvasinkové infekce)

- druhá nejčastější poševní infekce
- 75% žen prodělá za život alespoň jednu epizodu
- asi polovina z nich onemocní dvakrát
- predispoziční faktory (těhotenství, diabetes mellitus, léčba širokospektrými antibiotiky, chlorované bazény, těsné syntetické prádlo...)

5. Kandidóza

Původci:

- ***C. albicans*** (% v závislosti na populaci pacientů)
- ostatní kandidy – ale i rod *Trichosporon*, *Blastoschizomyces*, *Saccharomyces* etc.

Infekce:

- invazivní – sepse nebo diseminovaná infekce
- neinvazivní - onychomykóza, kožní kandidóza, vaginální kandidóza...

V malém množství patří kvasinky do běžné flóry kůže či GIT, z čehož plyne, že kandidózy jsou obvykle **endogenního** původu

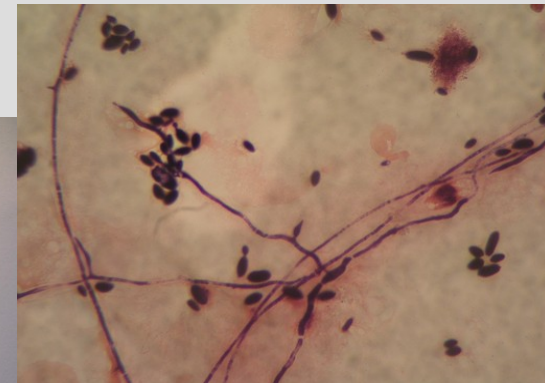
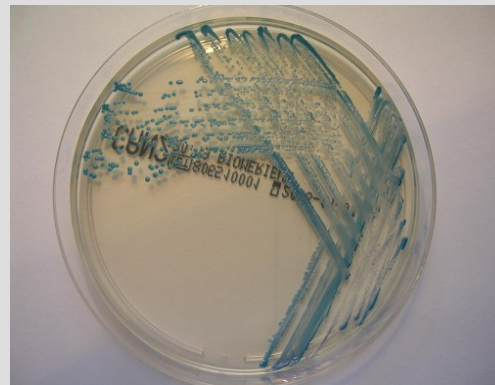
Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie

- běžné bakteriologické metody

nekultivační

- glukan
- PCR

5. Aspergilóza

Původci:

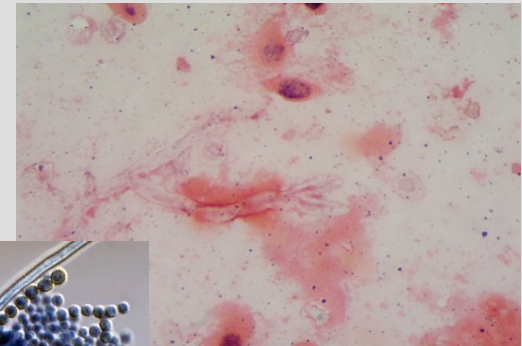
***Aspergillus fumigatus* (90%)**

Aspergillus niger, Aspergillus flavus, Aspergillus terreus...

Infekce:

- invazivní - nejčastěji plicní, možnost diseminace hematogenně
- neinvazivní – onychomykózy, otomykózy, alergická broncho-pulmolární...

Na rozdíl od kvasinek nejsou aspergily součástí běžné flóry člověka a infekce jsou tedy obvykle **exogenního** původu (stavební práce!!)

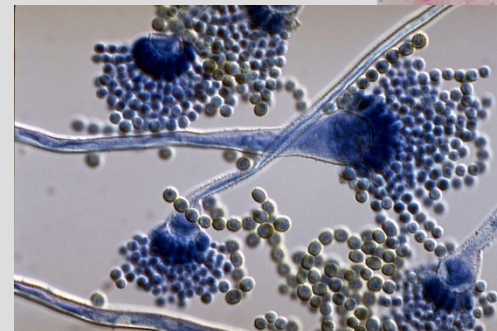
Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie

- ne biochemie - ale mikromorfologie, MALDI

nekultivační

- galaktomanan, glukan
- PCR

5. Zygomykóza

Původci:

***Rhizopus* spp. (až 50%)**

Mucor spp., *Absidia* spp., *Rhizomucor* spp., *Cunninghamella* spp.

Infekce:

- invazivní - rhinocerebrální, plicní, sinusitidy, možnost diseminace hematogenně
- neinvazivní – onychomykózy, otomykózy...

exogenní (stejně jako aspergilózy), méně časté

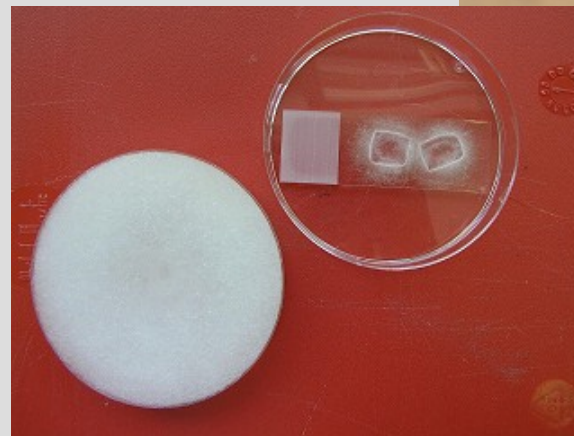
Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie

- ne biochemie - ale mikromorfologie, MALDI

nekultivační

- bez serologických metod!!
- PCR

5. Fusarióza

Původci:

***Fusarium solani* (až 50%), *F. oxysporum*, *F. verticillioides*...**

Infekce:

exogenní

kožní, keratitidy (čočky), pneumonie, sinusitidy - u imunokompromitovaných až v 70% diseminace!!

Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie

- ne biochemie – ale mikromorfologie
- u diseminovaných pozitivní hemokultura!!

nekultivační

- glukan
- PCR?!

5. Kryptokokóza (invazivní)

Původce:

C. neoformans, C. gatii

Infekce:

exogenní (rezervoár- holubí trus)

primárně plicní, při diseminaci má afinitu k CNS (meningitidy), často první příznak rozvíjejícího se AIDS

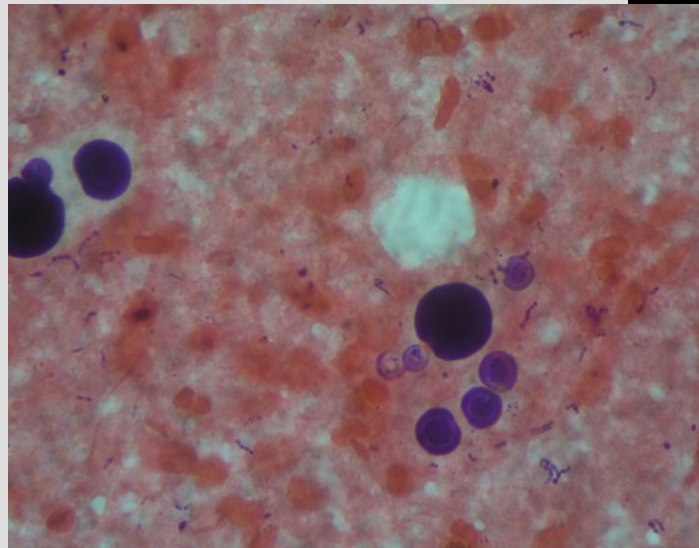
Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie

- v mikroskopickém preparátu typické polysacharidové pouzdro
- kultivace – běžné půdy

nekultivační

- glukuronoxylomanan
- PCR

5. Pneumocystová pneumonie

Původce:

P. jiroveci (na počest českého parazitologa prof. Jírovce) – původně parazit, přeřazeno k houbám na základě studia genomu

Infekce:

exogenní (ubikvitní), plicní, často první příznak rozvíjejícího se AIDS, komplikace u neutropenických pacientů

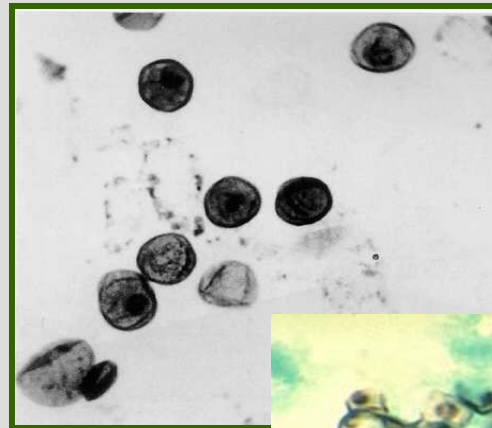
Mikrobiologická diagnostika:

kultivace a mikroskopie:

- speciální mikroskopická barvení
- imunofluorescence
- běžně se nekultivuje

nekultivační:

- glukan (krev, tekutina z BAL)
- PCR (tekutina z BAL)

6. Povrchové mykózy

Dle kliniky

- **Dermatofytózy** (tinea – dle lokalizace capitis, corporis, manus, pedis, unguium - onychomykóza...)
- **Kandidózy**
- **Keratomykózy** (Pityriasis versicolor)

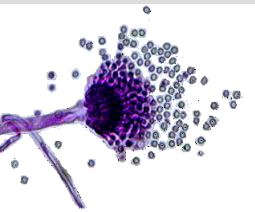
Dle původce

- **Tinea** (*Trichophyton* spp., *Epidermophyton floccosum*, *Microsporum* spp., *Scopulariopsis* spp.)
- **Kandidóza** (*C. albicans*, *C. parapsilosis*, *T. asahii*, *C. albidus*..)
- **Keratomykóza** (*Malassezia furfur*..)

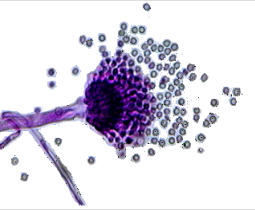
Mikrobiologická diagnostika

- **Kultivace** (dle původce – obvykle Sabouraudův agar, 25-30°C, až 1-5 týdnů)
- **Mikroskopie** (preparát s Mycolnk a KOH)

Závěry – co byste měli vědět ☺☺

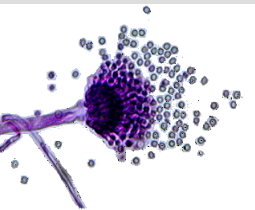
rozdíl bakterie x houby, jak se dělí

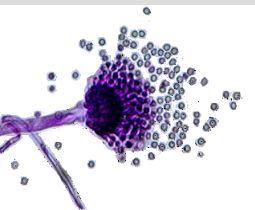
mikrobiologická diagnostika (mikroskopie, kultivace, sérologie, PCR)

mykózy (invazivní x neinvazivní)

nejpočetnější (kandidózy, aspergilózy, dermatomykózy)

v diagnostice je nutný komplexní přístup (rizikové faktory x klinický stav x mikrobiologie)

Kazuistika k zamyšlení

Muž, r.1960

30.1.2013

hospitalizován s pneumonií

31.1.2013

dg. influenza A nasazen oseltamivir + empiricky piperacilin/tazobaktam pro susp. bakteriální superinfekci

5.2. 2013

tekutina z BAL na GM – negativní (odběr pro ne zcela dobrou odpověď na terapii)

13.2.2013

přidán anidulafungin (vysazen 21.2.2013)

26.2.2013

po předchozím pozvolném zlepšování stavu opět zhoršení s kultivačním nálezem v moči (*E.coli* - cefotaxim)

28.2.2013

pozitivní hemokultura, mikroskopicky kvasinky

4.3.2013

hlášen výsledek *C. neoformans* (API32C, sekvenačně potvrzeno) – změna na amfotericin + flukonazol

4.3. 2013

LFA sérum **pozitivní**, **5.3.** LFA moč **pozitivní**

6.3. 2013

LFA likvor **pozitivní**, později i kultivačně pozitivní

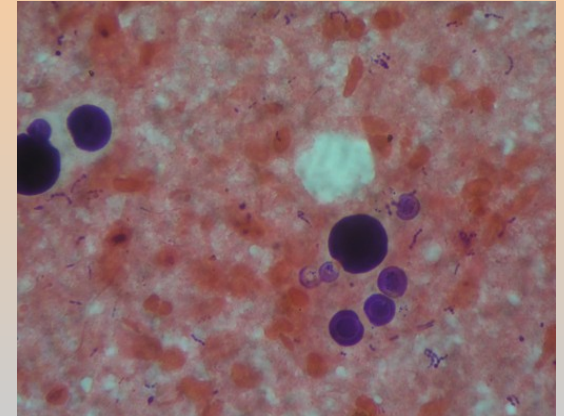
HIV negativní, bez kortikoidů, bez defektů v buněčné imunitě, v předchorobí bez zvláštností.

Navzdory terapii pacient 3.4.2013 umírá

Otázky

- ✓ smíšená pneumonie od začátku hospitalizace???
- ✓ původně jenom kolonizace kryptokokem a až následně rozvoj kryptokokózy na terénu poškozeném chřipkou???
- ✓ nozokomiální nákaza???

Poučení pro nás:

u pacientů dlouhodobě se nelepšících na odpovídající terapii je vhodné brát v úvahu i houbovou etiologii infekce (a to včetně kryptokoka)

bez ohledu na imunitní stav pacienta....